

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi

Lənkəran Dövlət Universiteti

“Təsdiq edirəm”

Tədrisin təşkili və təlim texnologiyaları üzrə

Prorektor v.i.e: _____ dos.Z.İ.Məmmədov

2025-ci il.

Fənn sillabusu

İxtisas: 050709- Torpaqşünaslıq və aqrokimya

Fakultet: Aqrar və mühəndislik

Kafedra: Aqrar elmlər

Fənnin adı: S/f (Torpaq mühafizəsi) Program Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi 09.10.2014 il tarixli 1067 sayılı əmri ilə təsdiq edilmişdir)

I. Fənn haqqında məlumat:

Kodu: İPFS-B05

Tədris ili: IV (2025)

Semestr: VI (Yaz)

Tədris yükü (saat): Cəmi: saat. Auditoriya saati saat. (14 saat mühazirə, 10 seminar)

Tədris forması: Qiyabi

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 7

Auditoriya N: müh.312; lab.112

Saat: I

II. Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, dərəcəsi: aqr.e.ü.f.d.dos.Babayev Xəlqverdi Yusub oğlu

Kafedranın ünvanı: Füzuli 170 a

Məsləhət saati: V – gün saat 13:30- da.

E-mail ünvanı: babayev.xaliqverdi58@mail.ru

III. Tövsiyyə olunan dərsliklər və dərs vəsaitləri:

1. "Azərbaycanda Torpaq Degradasiya və Mühafizəsi" M.Babayev, E.Qurbanov, V.Həsənov. "Elm nəşriyyat, 2010"

2. "Torpağın eroziyası və mühafizəsi" Q.Məmmədov, S.Məmmədova, C.Şabanov. "Elm"-2009.

3. "Ümumi və tətbiqi ekologiyanın əsasları" M.Ə.Salmanov, A.A.Məmmədov, Ə.H.Özərən. Ə.M.Cəfərov. Bakı-2016.

4. "Böyük Qafqazın müasir torpaq örtüyü" M.P.Babayev, Ə.M.Cəfərov, Ç.M.Cəfərova, S.M.Hüseynova, X.M.Qasimov. "Elm"-2017

5. Ekologiya F.Q.Əliyev, A.B.Bədəlov, E.M.Hyşeynov, F.F.Əliyev. Bakı- Elm-2012.

6. "Mustafayev X.M. Torpaq eroziyası və ona qarşı mübarizə tədbirləri. "Azərnəşr", 1974, 128s.

7. Şəkuri B.Q. Azərbaycanın eroziyaya uğramış torpaqlarının münbitliyinin bərpa edilməsi yolları. "Kənd təsərrüfatı" seriyası, AzETETMİ, Bakı, 1977.20s.

8. Алиев Б.Г., Алиев И.Н.

Проблемы эрозии в Азербайджане и пути ее решения. Баку, 2000, 122с.

9. Q.Z.Əzizov. Kyr-Arazovaliginin meliorasiya olunan torpaq-qruntlarinin su-duz balansivə onun nəticələrinin elmi təhlili. Bakı – Elm-2016.

10. Кузнецов М.С., Глазунов Г.П. Эрозия и охрана почв. М., Изд-во МГУ, 1996, 333с.

IV.Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən "Torpaq mühafizəsi" (Torpaqşünaslıq və aqrokimya) fənninin tədrisi vacibdir.

V.Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxtda fənlərin tədris olunmasına zərurət yoxdur.

VI.Fənnin təsviri və məqsədi: Qlobal ekoloji krizisin kəskinləşdiyi müasir şəraitdə səhralaşma-torpaq degradasiyası və ətraf mühitin mühafizəsi mühüm problem kimi təzahür edir. Torpaq degradasiyasının qarşısının alınması və torpaq örtüyünün qorunması problemləri həll olunmadan nə bitki örtüyünün nə də heyvan aləmini qoruyub saxlanmasını, suyun və havanın təmizliyini təmin etmək olar. Biosferin normal funksiyasını saxlamaq və bununla sıx əlaqədar olan ekoloji tarazlığı qorumaq mümkün olmaz. Bunun üçün torpağın mühafizəsi eyni zamanda münbitliyinin artması ən vacib və aktual məsələlərdən biridir. Yer səthində torpaqəmələgəlmə prosesi ilə yanaşı olaraq müxtəlif denudasiya prosesləri baş verir ki, bu da torpağın üst qatının və dağ suxurlarının buzlaq, qar və yağış suları, külək və digər denudasiya prosesinə aid olub, suyun və küləyin təsiri nəticəsində torpaqların dağılmasıdır. Torpaqların eroziyası denudasiya prosesinə aid olub, suyun və küləyin təsiri nəticəsində torpaqların dağılmasıdır. Əsas dağıdıcı amillərdən asılı olaraq torpaq eroziyası su və külək eroziyasına ayrılır. Torpaqların suyun təsiri nəticəsində dağılması su eroziyası, küləyin təsiri nəticəsində dağılması isə külək eroziyası və ya deflyasiya adlanır.

VII.Davamiyyətə verilən tələblər Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmaz, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə: Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq meyarları nəzərə alınır.

Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir:

20bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə görə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə.İmtahanda qazanılan balların maksimum miqdarı 50-dir. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal - tələbə keçilmiş materialı dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
- 9 bal - tələbə keçilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.
- 8 bal - tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal - tələbə keçilmiş materialı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir
- 6 bal - tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal - tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal - tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal - tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;
- 1-2 bal - tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal - suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

91 - 100 bal - əla (A),
 81 - 90 bal - çox yaxşı (B),
 71 - 80 bal - yaxşı (C),
 61 - 70 bal - kafi (D),
 51 - 60 bal – qənaətbəxş (E),
 51 - baldan aşağı - qeyri-kafi (F)

IX.Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə universitetin daxili nizam intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməli

X.Təqvim mövzu planı: Mühazirə - 14 saat, laboratoriya- 10 saat. cəmi 24

	<i>Kecirilən mühazirə mövzuların məzmunu.</i>	<i>Mühazirə</i>	<i>Tarix</i>
1.	Mövzu 1: Torpaq mühafizəsi fənnin predmeti, məqsəd və vəzifələri. Torpaq degradasiyasının öyrənilməsi. Torpaq degradasiyasının amilləri və növləri. Səhralaşma-torpaq degradasiyası. Plan: 1. Torpağın keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması. 2. Biosferin davamlılığının və bioloji müxtəlifliyinin saxlanması. 3. Torpaq degradasiyasının öyrənilmə mənbələri. 4. Torpaq degradasiyasının yaranma səbəbləri. 5. Torpaq degradasiyasına qarşı tədbirlər sisteminin həyata keçirilməsi. 6. Torpaq degradasiyası məhfumu haqqında. 7. Torpaq degradasiyasının növləri 8. Səhralaşmanın baş vermə, yaranma səbəbləri və aradan qaldırılması yolları. 9. Azərbaycanda səhralaşma-tədqiqinin aktuallığı. Mənbə:1,3,4,5	2	
2.	Mövzu 2: Səhralaşma, torpaqların degradasiyasının qiymətləndirilməsi və xəritələşdirilməsi. Torpaqların metal və pesdisidlərlə çirklənməsi. Torpaqların mikrobioloji xassələrinin degradasiyası Plan: 1. Səhralaşma-torpaq degradasiyasının qiymətləndirilməsi. 2. Degradasiya məruz qalmış torpaq örtüyünün xəritələşdirilməsi 3. Torpaqların metallarla çirklənməsi 4. Torpaqların pestisid qalıqları ilə çirklənməsi 5. Torpaqların neft və neft məhsulları ilə çirklənməsi 6. Torpaqların radioaktiv çirklənməsi 7. Torpaq mikroorqanizmlərinin ekosistemdə rolu 8. Çirkləndirici maddələrin torpaq mikroorqanizmlərinin fəaliyyətinə təsiri 9. Neftlə çirklənmənin torpağın mikrobioloji xassələrinə təsiri	2	

	Mənbə:1,2,3		
3.	Mövzu 3: : Otlaq və suvarılan ərazilərin deqradasiyası.Neftlə çirklənmiş torpaqların tədqiqi və radioaktiv çirklənmə. Torpaqlarda ekoloji monitoring və onların növləri.Çirklənmiş torpaqların monitoring növləri. Torpaqlarda çirkləndirici maddələrin miqdarının normalaşdırılması. Torpaqların kimyəvi maddələrlə çirklənməsi Plan: 1. Otlaq torpaqların deqradasiyası 2. Suvarılan ərazilərdə torpaqların deqradasiyası 3. Torpaqların neft və neft məhsulları ilə çirklənməsi 4. Torpaqların radioaktiv çirklənməsi 5. Torpaq-ekoloji monitoringi haqqında anlayış 6. Torpaq-ekoloji monitoringin göstəriciləri 7. Torpaq-ekoloji monitoringin növləri 8. Torpaq-ekoloji monitoringin obyekti 9. Lokal və regional monitoring 10.Fon monitoringi və qlobal monitoring 11.Sanitar-gigiyena və biogeokimyəvi normalaşdırma 12.Ekoloji risk konsepsiyası əsasında çirklənmiş torpaqların vəziyyətinin normalaşdırılması 13.Çirkləndirici maddələrin növləri, onların mənbəyi və torpaqların vəziyyətinə təsiri Mənbə:1,3,4	2	
4.	Mövzu 4: Torpaqların qorunmasında külək mühafizə zolaqların və landşaftın əhəmiyyəti. Torpaqların mühafizəsində kompleks ekoloji monitoringin növləri. Torpaqların mikrobioloji vəziyyətinin monitoringi. Torpaqların məhsuldarlıq qabiliyyətinə görə monitoringi Plan: 1. Küləkdən mühafizə zolağının yaradılmasının əhəmiyyəti. 2. Canlı hasarın üstünlükləri 3.Səhralaşmaya məruz qalmış ekosistemlərin monitoringi 4. Otlaq torpaqların deqradasiyasının qiymətləndirilməsi 5. Torpağın irriqasiya-meliorativ monitoringi 6. Torpaqların deqradasiya dərəcəsinin inteqralqiymətləndirilməsi 7. Torpaqların bioloji deqradasiyasının göstəriciləri 8. Mikroorqanizmlərin patogen formalarının miqdarı 9. Torpaqların fermentlərlə zənginləşmədərəcəsi 10.Torpaqların məhsuldarlıq qabiliyyətinə görə keyfiyyətinin müqayisəli qiymətləndirilməsi 11.Qaratorpaqların humus vəziyyətinin deqradasiya dərəcələrinin qiymətləndirilməsi 12.Distansiya torpaq-ekoloji monitoringi	2	

	Mənbə:,2,3,5,9,11 .		
5.	Mövzu 5: Torpaqların mühafizəsində qlobal torpaq monitorinqlərinin aparılması. Azərbaycanda torpaq-ekoloji monitorinqin təşkili və əsasları. Kiçik və Böyük Qafqaz vilayətlərinin hövzələrində torpaqların mühafizəsi. Torpaqların ekoloji mühafizəsində aparılan monitorinqlərin perspektivliyi. Torpaqların mühafizəsində havalanmanın ekoloji əhəmiyyəti Plan: 1. Qlobal monitorinqin məqsədi 2. Qlobal monitorinqin effektivliyi 3. Qlobal iqlim istiləşməsinin səbələri 4. Azərbaycanın hövzədaxili ərazilərində torpaqların ekoloji monitorinqi 5. Lənkəran vilayətinin əsas çay hövzələrində torpaq münbitliyinin ekoloji monitorinqi 6. Gəncəçay və Şəmkirçay hövzələrində torpaqların ekoloji monitorinqi 7. Türyançay-Göyçay hövzəsi torpaqlarının münbitlik göstəriciləri üzərində ekoloji nəzarət 8. Böyük Qafqazın şimal-şərq hissəsinin hövzədaxili ərazilərində torpaqların ekoloji monitorinqi 9. Ekoloji monitorinq metodlarının təkmilləşdirilməsi 10. Bəşəriyyətin yaşama strategiyasının seçilməsi 11. Torpaq havasının əhəmiyyəti. 12. Torpağın udma qabiliyyətinin (TUQ) ekoloji əhəmiyyəti 13. Torpaq turşuluğunun (pH) ekoloji əhəmiyyəti 14. Torpaq sıxlığının ekoloji əhəmiyyəti Mənbə:1,2,3,4	2	
6.	Mövzu 6: Torpaqların mühafizəsində bonitirovkanın nəzəri əsasları. Torpaqların qiymətləndirilməsinin növləri. Torpaqların mühafizəsinə dair respublikamızda aparılan işlər. Torpaq münbitlik göstəricilərinin və ehtiyatının hesablanması Plan: 1. Münbitlik nəzəriyyəsi. 2. Ekoloji qiymətləndirmənin elmi-nəzəri əsasları 3. Torpaqların bonitirovkasının vacibliyi və vəzifələri. 4. Torpaqların ekoloji qiymətləndirilməsinə fərqli yanaşmalar. 5. Torpaqların müxtəlif aspektlərdən qiymətləndirilməsi 6. Torpaq yerlərinin (kənd təsərrüfatı yerlərinin) keyfiyyətə qiymətləndirilməsi 7. Torpaq yerinin iqtisadi funksiyaları 8. Azərbaycanda əvvəlki illərdə torpaqların	2	

	bonitirovkası 9. Yeni torpaq kadastr (qiymət) rayonlaşdırılmasının aparılması. 10. Aerokosmik materiallar və CİS əsasında torpaqların qiymətləndirilməsi. 11. Boz-qonur torpaqlarda ümumi azotun faizlə miqdarı Mənbə: 2,3,5,9,11		
7.	Mövzu-7: Torpaqların münbitliyinin qiymətləndirilməsi. Torpaqların aqroistehsalat qruplaşdırılmasının aparılması. Plan: 1. Torpaqların müqayisəli qiymətləndirilməsi 2. Kartoqram üsulla xəritənin tərtibatı 3. Torpaqların münbitliyinin qiymətləndirilmə xəritəsi 4. Torpaqların münbitliyinin müqayisəli qiymətləndirilməsi xəritəsinin legendasında olan informasiyalar 5. Torpaqlarının aqroistehsalat qruplaşdırılması. 6. Torpaqların bonitet ballarına görə aqroistehsalat qruplaşdırılması 7. Aqrofiziki xassələr əsasında torpaqların bonitirovkası. Mənbə: 2,3,4,5,9	2	
	Cəmi:	14 s.	

Laboratoriya məşğələsinin mövzuları			
1	İş-1: Torpaq deqradasiyası və mühafizəsi. Torpaq deqradasiyasının amilləri, növləri və səhralaşma. Torpağın mexaniki pozulması, torpaq deqradasiyasının qiymətləndirilməsi və xəritələşdirilməsi. İş-2. Antropogen təsir nəticəsində torpaqların deqradasiyasının davamlılığı bitki örtüyünün torpaqların deqradasiyasına təsiri və mühafizəsi Mənbə: 2,3,4,5,9	2	
2	İş-3. Azərbaycanda torpaq deqradasiyası, neftlə çirklənmiş torpaqların tədqiqi və mühafizəsi. Şorlaşmış torpaqların tədqiqi və mühafizəsi. İş-4. Azərbaycanın torpaq fondu, ekoloji vəziyyəti pestisidlər və herbisidlərlə çirklənmə və mühafizəsi. Torpaqların eroziyası mühafizəsində tarlaqoruyucu tədbirlərin əhəmiyyəti.	2	

	Mənbə:2,3,5		
3	İş-5. Eroziyanı yaradan amillər, təsnifatı və intensivliyi. Eroziyanın inkişafına geoloji şəraitin, insanın təsərrüfat fəaliyyətinin bitki örtüyünün təsiri. İş-6.Eroziya təhlükəli və yuyulmuş xəritələşdirilməsi və qiymətləndirilməsi. Qobuların və qumların bərkidilməsi eroziyaya qarşı kompleks mübarizə tədbirləri Mənbə:2,3,4,5	2	
4	İş-7.Torpaqların müqayisəli qiymətləndirilməsi Kartoqram üsulla xəritənin tərtibatı Torpaqların münbitliyinin qiymətləndirilmə xəritəsi Torpaqların münbitliyinin müqayisəli qiymətləndirilməsi xəritəsinin legendasında olan informasiyalar İş-8Torpaqlarının aqroistehsalat qruplaşdırılması. Torpaqların mühafizəsinə dair respublikamızda aparılan işlər. Torpaq münbitlik göstəricilərinin və ehtiyatının hesablanması Mənbə:2,3,4,9	2	
5	İş-9.Torpaqların bonitet ballarına görə aqroistehsalat qruplaşdırılması. Lənkəran vilayəti çayaltı torpaqların açıq bonitet şkalası İş-10.Qeyri-ənənəvi metodlar vasitəsilə torpaqların bonitirovkasının zəruriliyi. Mənbə:2,4,5,9	2	
	Cəmi:	10 s.	

XI.Fənn üzrə tələblər və tapşırıqlar:Torpaqlarların deqradasiyası, torpaqların eroziyası, şorlaşması, şorakətləşməsi, münbitliyinin qorunması, radiaktiv, pestisidlər və herbisidlərlə çirklənmə. Torpaqların rekultivizasiyası və mühafizəsi.

XII.Fənn üzrə təlim nəticələri:

FTN 1. Torpaq fondunun mühafizəsi.Torpağın keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması tədbirləri.

FTN 2. Biosferin davamlılığının və bioloji müxtəlifliyinin saxlanması.

FTN 3.Torpaq deqradasiyasının öyrənilmə mənbələri.Torpaq deqradasiyasının yaranma səbəbləri.

FTN 4.Torpaq deqradasiyasına qarşı tədbirlər sisteminin həyata keçirilməsi. Torpağın irriqasiya-meliorativ monitorinqi

FTN 5. Distansiya torpaq-ekoloji monitorinqi. Qlobal monitorinqin məqsədi

XIII.Tələbənin fənn haqqında fikirləri:

XIV: I Kollektiv sualları:

1. Torpaq mühafizəsi fənnin predmeti, məqsəd və vəzifələri.
2. Torpaq fondunun mühafizəsi
3. Torpağın keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması.
4. Biosferin davamlılığının və bioloji müxtəlifliyinin saxlanması.
5. Torpaq deqradasiyasının öyrənilmə mənbələri.

6. Torpaq-ekoloji monitorinqi haqqında anlayış
7. Lokal və regional monitorinq
8. Fon monitorinq və qlobal monitorinq
9. Sanitar-gigiyena normalaşdırma
10. Biogeokimyəvi normalaşdırma

XV. İmtahan sualları

--blok--

Torpaq mühafizəsi fənnin predmeti, məqsəd və vəzifələri.

Torpaq fondunun mühafizəsi

Torpağın keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması.

Biosferin davamlılığının və bioloji müxtəlifliyinin saxlanması.

Torpaq degradasiyasının öyrənilmə mənbələri.

Torpaq degradasiyasının yaranma səbəbləri.

Torpaq degradasiyasına qarşı tədbirlər sisteminin həyata keçirilməsi.

Torpaq degradasiyası məfumu haqqında

Səhrələşmənin baş vermə, yaranma səbəbləri və aradan qaldırılması yolları.

--blok--

Səhrələşmə-torpaq degradasiyasının qiymətləndirilməsi.

Degradasiya məruz qalmış torpaq örtüyünün xəritələşdirilməsi

Torpaqların pestisid qalıqları ilə çirklənməsi

Torpaqların metallarla çirklənməsi

Torpaqların neft və neft məhsulları ilə çirklənməsi

Torpaqların radioaktiv çirklənməsi

Torpaq mikroorqanizmlərinin ekosistemdə rolu

Çirkləndirici maddələrin torpaq mikroorqanizmlərinin fəaliyyətinə təsiri

Neftlə çirklənmənin torpağın mikrobioloji xassələrinə təsir

--blok--

Otlaq torpaqların degradasiyası

Suvarılan ərazilərdə torpaqların degradasiyası

Torpaqların neft və neft məhsulları ilə çirklənməsi

Torpaqların radioaktiv çirklənməsi

Torpaq-ekoloji monitorinqi haqqında anlayış

Lokal və regional monitorinq

Fon monitorinq və qlobal monitorinq

Torpaqların məhsuldarlıq qabiliyyətinə görə monitorinqi

Sanitar-gigiyena normalaşdırma

--blok--

Biogeokimyəvi normalaşdırma

Ekoloji risk konsepsiyası əsasında çirklənmiş torpaqların vəziyyətinin normalaşdırılması

Çirkləndirici maddələrin növləri, onların mənbəyi və torpaqların vəziyyətinə təsiri

Küləkdən mühafizə zolağının yaradılmasının əhəmiyyəti.

Canlı hasarın üstünlükləri

Səhrələşməyə məruz qalmış ekosistemlərin monitorinqi

Otlaq torpaqların degradasiyasının qiymətləndirilməsi

Torpağın irriqasiya-meliorativ monitorinqi

Torpaqların bioloji degradasiyasının göstəriciləri

--blok--

Torpaqların fermentlərlə zənginləşmə dərəcəsi

Qaratorpaqların humus vəziyyətinin degradasiya dərəcələrinin qiymətləndirilməsi

Distansiya torpaq-ekoloji monitorinqi

Qlobal monitorinqin məqsədi

Lənkəran vilayətinin əsas çay hövzələrində torpaq münbitliyinin ekoloji monitorinqi

Torpaq turşuluğunun (pH) ekoloji əhəmiyyəti

Torpaq sıxlığının ekoloji əhəmiyyəti

Torpaqların müqayisəli qiymətləndirilməsi

Kartoqram üsulla xəritənin tərtibatı

“s/f.Torpaq mühafizəsi” fənninin sillabusu 050709 – “Torpaqşünaslıq və aqrokimya” ixtisasının tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir.

Sillabus “Aqrar elmləri” kafedrasında müzakirə edilərək, təsdiq edilmişdir. (“23” May 2025-ci il, protokol № 09)

Fənn müəllim:

a.e.ü.f.d. dos. X.Y.Babayev

Kafedra müdiri:

dos. İ.C.Kərimov